

1

פרשת במדבר

(א) וידבר גו' בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר שאו את ראש וגו'. הנה המנין הזה, כנראה מסדר השבטים שמנה את גד אחר ראובן ושמעון, היה ביחוד כדי לסדר את ענין הדגלים. ולכאורה תמוה, הלוא תיכף כשיצאו בני ישראל ממצרים יצאו בני ישראל על צבאותם וכדכתיב [שמות י"ד פ"ח]: ובני ישראל יוצאים ביד רמה, וכן [שם י"ג פ"ח]: וחמשים בני ישראל וגו', הרי שלא יצאו כעבדים הבורחים מאדוניהם אלא כעם חפשי, ואמאי המתינו מלסדר את הדגלים שנה תמימה, אתמהה!

אלא שבאמת ענין הדגלים לכאורה הוא פירוד הלבבות, כי זה ודאי שכל צבע יש בו איזה סמל מיוחד¹, וכן הציורים שהיו על כל דגל ודגל², הלא זה ציין כי כל שבט ושבט יש לו תכונה או שאיפה מיוחדת - ומטרת האחד שונה ממטרת השני, ונמצא כי לכאורה הדגלים גרמו לפירוד הלבבות, אלא מכיון שהיה לכולם מרכז אחד, והיינו המשכן, וכולם חונים מסביב למשכן, אין זה גורם לפירוד אלא כל א' עומד על משמרתו המיוחדת לו ואין כאן שום פירוד, וכמו באדם - וכי מפני שהאזנים נבראו לשמוע והעינים לראות וכי תעלה על דעתך שתהיה ביניהם פירוד ומחלוקת, וכמו כן באומה, מכיון שכולם מרוכזים לנקודה מרכזית אחת אם כן אין חשש פירוד ומחלוקת, ולפיכך כל זמן שלא הוקם המשכן ולא היה עדיין מרכז רוחני אז היתה כל האומה חטיבה אחת ודגל א' לכולם, משא"כ אחר שהוקם המשכן כי אז אין שום חשש

שם משמאל במדבר שבועות שנה תרע

2

במד"ר רות (פ' ז') וימד שש שעורים וגו' א"ר יהודה בר"ס בזכות וימד שש וגו' זכה ועמדו ממנה ששה צדיקים וכאו"א בהן שש מדות דוד יחזקי' יאשי' חנני' מישאל ועזרי' דניאל ומלך המשיח, ע"כ. הנה זקיני צוקולה"ה מקצק אמר דענין המלוכה לא הי' נמצא בישראל והיו צריכין ליקח זאת מעמון ומואב, עכלה"ק. והפירוש פשוט כי באשר כל ישראל כאיש אחד המה אינו שייך שאחד ישתרר על חברו כמו שאין האבר האחד שבאדם משתרר על האבר האחר, ומרע"ה שהי' מלך הוא מחמת שהי' נבדל מכלל ישראל ולא הי' נחשב שהוא כאבר מאברי הכלל רק שקול משה כנגד כל ישראל. ולכך הוצרכו ישראל ליטול המלוכה מעמון ומואב, משום דקליפת מואב גיאות כמשה"כ (ישעי' ט"ז) שמענו גאון מואב גא מאוד. וע"כ היתה נפש דהמע"ה טמועה בשבי' בתוך קליפת מואב כדי להוציא ענין ההתנשאות מהקליפה ולהביאה אל הקדושה להתנשא ולהשתרר לשם שמים. ושאל המלך שלא נתקיימה מלכותו אמרו ז"ל (יומא כ"ב ב) משום שלא הי' בו שום דופי, ושמואל הנביא א"ל (שמו"א ט"ו) הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, ועבור מעשה זה איבד את המלוכה, מפני שהי' חסר לו כח הגיאות והשררה כאמור שם כי יראתי את העם ואשמע בקולם. והנה בועז שנתן לה שש שעורים היינו שבטובת עינו נתן לה זה שששה הצדיקים הנ"ל שהיו מוכנים לצאת ממנו, כמו שמבואר בכתבי האריז"ל בועז בו עז, נתן לה שיצאו ממנה, אף שהוא לא ידע עדיין אם ישא אותה, שהרי עדיין הי' מסופק אולי ירצה הגואל ללוקחה, מ"מ נהג בה טובת עין ונתן לה, אף שזה כל חמדת ישראל דהמע"ה ומלך המשיח, בכ"ז מפני שידע שענין המלוכה יותר טוב שיבואו מעמון ומואב כנ"ל, לא השגיח על עצמו כלל רק לטובת ישראל, לטובת כלל המלכות שתהי' עצהיו"ט בין תהי' ממנו או מאחר. ובאמת היא צדקות גדולה להסתלק מנגיעת עצמו שהיא גדולה עד מאוד, שהיא כל ההשתלשלות של מלכות ישראל שהיתה ראוי' לצאת ממנו, להיות נאמן [געטרייא] ולהתרצות שתצא ההשתלשלות אף מזולתו אך באופן שתהי' עצהיו"ט. ובאמת מזה עצמו נשתלה מלכות בית דוד, שהי' תמיד מבטל א"ע לצורך ישראל כמו שכל ספר תהלים מלא מזה:

במדבר: א] לבני יוסף לבני אפרים (א', ל"ב) ... לבני מנשה וגוי (שם, ל"ה). והעיר שמה הרמב"ן עה"ת, דכאן לגבי סדר הדגלים הקדים אפרים למנשה, ואילו להלן בפרשת מסעי, בחלוקת הארץ לשבטים על פי הנשיאים, הקדים מנשה לאפרים (ל"ד, כ"ג-כ"ד). ועיין שם (בפי מסעי) מה שהסביר בזה.

והיה נראה לומר ע"פ דברי רש"י עה"פ בפי מקץ (מ"ב, כ"ג) יכי המליץ בינותם, " שזה מנשה, ואילו בפי ויחי (שם מ"ח, א') פרש"י עה"פ "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, " שיי"א שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב ... הלך אפרים אצל אביו ... להגיד לו. הרי שלפי דברי המדרשים, אפרים היה עוסק בתלמוד תורה טפי ממנשה אחיו, ואילו מנשה היה עוסק בצרכי צבור ובעסקי רבים.

ובודאי עסקנות דבר חשוב למאוד, ואיתא בירושלמי (ריש פי אין עומדין) דהעוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה, והובאה מימרא זו בשו"ע או"ח (סוף סי' צ"ג). [נוע"ש דיש ב' דעות במחבר אי קאי דוקא לענין לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה, דעוסק בצרכי צבור כדברי תורה דמי, או דנפק"מ לענין זה, שאינו צריך להפסיק ולהתפלל]. ובודאי ענין העסקנות הוא קיומה של תורה, מאחר שזה מאפשר לימוד התורה ושמירת המצוות. אכן ע"י בפי ויחי, שיעקב אבינו הקדים בברכותיו אפרים למנשה. והיינו טעמא, דאפרים ת"ח היה, והוא היה העיקר.

שם משמאל במדבר שבועות שנה תרע

4

יש לדקדק היות ידוע דלשון בני ישראל הוא לשון חשיבות ולשון העם הוא להיפוך, וכמו שפירש"י (במדבר י"א א') אין העם אלא הרשעים וכה"א מה אעשה לעם הרע הזה, ובפרשה של מתן תורה עד סוף הדיבור הראשון של הש"י למשה נכתב בכל מקום בני ישראל עד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ומשם והלאה שמתחיל בשבח ישראל שקבלו עליהם ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה עד אחר כל הפרשה של מתן תורה נזכר תמיד העם, עד הפרשה האחרת כה תאמר אל בני ישראל, ולכאורה איפכא מסתברא:

ונראה לפרש עפ"י מה שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה בפירוש דברי ר' יוסף שאמר (פסחים ס"ח ב) אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, אף שהי' ענו ביותר ואמר (סוף סוטה) לא תיתני ענוה דאיכא אנא, ופירש הוא זצללה"ה דהכי קאמר אי לאו האי יומא דקא גרים שהעליונים פונים אל התחתונים כמ"ש וירד ה' על הר סיני, כמה יוסף איכא בשוקא, רק מחמת שהעליונים פונים לתחתונים ע"כ יש לשפלים מעלה בהאי יומא, ומחמת שהי' שפל בעיניו לא מצא בעצמו מעלה אלא זו שאין לו כלום, ודפח"ח. והוא כעין שכתב מהר"ל שהתחתונים מחמת שהם עלולים ביותר יש בהם הכנה אל התורה:

והנה מדת השפלות איננה להיות שפל בעיניו ויסתפק בשפלותו שאין בזה שבח ואדרבה זה גרוע ביותר, אלא להיפוך שידע ויכיר שכל מה שיש לו אינו כלום בעיניו ומוצא עצמו חסר ומשתוקק מאד להשלמה. וזוהי מדת ישראל שנאמר בהם (דברים ז') כי אתם המעט מכל העמים ופירשו ז"ל (חולין פ"ט א) שממעטין עצמם, ופירושו נמי שכל המדות והמעלות הטובות שבישראל עדיין אין כלום בעיניהם לעומת מה שצריך להיות לפי גדלות הש"י. על היפוך ממה שנאמר בעשו שהי' עשוי כבן שנים הרבה, היינו שהי' שלם בעצמו ולא מצא בעצמו חסרון שהי' צריך להשלמה. וע"כ כל האומות שנדמה להם שהם הגיעו לשלימות הם מתגאים. וישראל שמשתוקקים להשלמה ובעיניהם שהם חסרים ועדיין אין להם כלום הם שפלים בעיניהם, וזוהי מדת השפלות הנרצה. אבל שפלות שמסתפק בשפלותו ואינו משתוקק להשלמה היא גרועה מהכל. א"כ יש במדת השפלות דבר והיפוכו, כשהיא באופן הנרצה לית טב מינה ובאופן השני לית ביש מינה:

והנה עם הוא לשון שפלות מלשון גחלים עוממות שפירושו כביות, וע"כ אין העם אלא רשעים שהם שפלים באמת אף שמתגאין בעיני עצמם. אבל השפלים בעיני עצמם על אופן הנרצה אף שנקרא נמי עם מלשון שפלות, מ"מ נקרא עם קדוש, היינו שהשפלות היא שנבדל מהפסולת ואיננה אלא על דרך האופן הנרצה. וע"כ בכל הפרשה שמתחיל לדבר ממעלת ישראל קרא אותם העם, להורות על מעלה זו שהיו משתוקקין להשלמה. אך כשאמר דבר אתה עמנו ונשמעה והסתפקו לשמוע ממה, שלא השתקו כ"כ להשתלם עוד יותר במאמר הש"י מפי עצמו, אבדו מעלת השפלות, ואם הי' קורא אותם עם הי' זה לגרעון שע"ז נאמר אין העם אלא רשעים, וע"כ חזר לקרותם בשם בני ישראל: